

Tööpakett 6: Eesti keele õpe

Ülesandepüstitus näeb ette lahenduste otsimist Eesti ühiskonna suuremaks sidustamiseks, hõlmates nii nõukogude aja sisserände kui nüüdisaja üleilmsete rändeprotsesside mõjusid. Eesti ühiskond on keelepõhiselt segregeerunud, mis saab ühe põhjusena alguse paralleelsest, eesti- ja venekeelsest koolist Eesti haridussüsteemis. Eraldi õppimine ja eesti keele ebapiisav omandamine kannab segregatsiooni edasi hilisemasse ellu, sh tööturule (Eesti Inimarengu Aruanne 2016/2017). OECD raportis (2016) tõdeti, et vähesest riigikeele oskusest tingitud probleemid tekitavad ennekõike venekeelsetele õpilastele haridussüsteemis barjääre, mis on vastuolus võrdsete võimaluste ning võrdse kohtlemise printsiibiga. Uussisserändajate puhul on tõhus eesti keele õpe sama oluline nii laste kui ka täiskasvanute puhul. Riigikeele oskus on esmane tingimus, et kuuluda ühisesse infovälja, meedia-, kultuuri- ja suhtlusruumi, kogukondadesse, pääseda ligi haridusvõimalustele ning realiseerida enda võimeid tööturul. Seetõttu on võrdselt oluline arendada riigikeele õpet (õppesisu, meetodid, korraldus, kättesaadavus) nii koolis kui ka väljaspool.

Uurimistöo taust ja uuenduslikkus

Eesti inimarengu aruanded ja integratsioonimonitooringud on järjepidevalt osutanud probleemidele lõimumises. Sidusa Eesti ühiskonna ladusa toimimise keskseid eeldusi on eesti keele oskus, mis laieneb rändetaustaga elanikkonnale tervikuna. Eesti riigikeele oskus „tõstab läbilöögivõimet tööturul ja aitab üles ehitada suhtlusvõrgustikke, avab ukse eesti kultuuriellu“ (Rikmann jt 2013). Eesti keele oskuse vajalikkuses on veendunud ka muukeelne elanikkond, kuigi pragmaatilisest vaatenurgast lähtuvalt ja eelkõige pikaajaliselt Eestisse jäämise plaanide korral (Klaas-Lang jt 2014, Klaas-Lang jt 2015). Üldhariduskoolis saavutatav eesti keele oskus jätab soovida ning ka täiskasvanud vajavad tõhusamat eesti keele õpet ja rohkem suhtluspraktikat. Uussisserändajate keeleõpe on killustunud ning praegused õppevõimalused ei vasta alati õppija vajadustele. Eesti keele õppes on arenguruumi nii metoodika, õppematerjalide kui ka õpetajakoolituse osas.

Tööpaketi uuenduslikkus seisneb rände, kohanemise, mitmekultuurilisuse ja keeleõppe teemade sidumises, mida tehakse koostöös RITA-projekti teiste töörühmadega. Täiskasvanud õppijate puhul seisneb uuenduslikkus **Eesti konteksti arvestavate eesti keele õpiteede ettepanekute esitamises** lähtuvalt rändepõhjustest, sisserändajate vanuselisest, hariduslikust ja kultuuritaustast, toetudes ennekõike Soome kogemustele ja praktikatele. Sihtrühmadepõhised õpiteed aitavad teha tõhusamaid valikuid eesti keele omandamisel ning kultuuri- ja sotsiaalsete pädevuste saavutamisel.

Tööpaketi teine fookus on suunatud riigikeeleõppe tõhustamisele üldhariduskoolides, sh **metoodikaalasele uurimis- ja arendustööle ning erivajadustega õpilaste keelelise arengu uurimisele ja toetustegevuste väljatöötamisele**. Eesti keele õppematerjalide ja õppe-metoodika teaduspõhise uurimisega on Eestis seni liiga vähe tegeldud, mis raskendab materjalide ja metoodika arendamist. Õppekeelest erineva emakeelega arenguliste erivajadustega õpilaste arengu toetamise teemaga pole Eestis seni teaduspõhiselt tegeldud, nende märkamine, arengu hindamine ja toetamine on õpetajate ja tugispetsialistide jaoks keeruline.

Tööpaketi kavandatud tegevuste väljunditest saavad kasu kõik Eestis elavad mitte-eesti emakeelega isikud, sh uussisserändajad, tagasipöördujad jt.

Tööpaketi uurimistöö eesmärgid

Eesti keele õppe tööpaketi eesmärgid, tegevused ja väljundid on suunatud riigikeelest erineva emakeelega rändetaustaga Eesti elanike **eesti keele õppe tõhustamisele**.

- 1) Esitada ettepanekud eesti keele õpiteede väljatöötamiseks täiskasvanud uussisserändajate eri sihtrühmadele (koostöös eesti keele õppe korraldajate ja keeleõppes osalejatega).
- 2) Esitada soovitused üldhariduskoolis kasutatavate eesti keele kui teise keele õppematerjalide ja -metoodika arendamise kohta.
- 3) Teadvustada õppekeelest erineva emakeelega arenguliste erivajadustega õpilaste keelilise arengu eripärasid ja esitada soovitused nende õpilaste keelilise arengu toetamiseks.

Uurimisküsimused

Tööpakett otsib vastuseid järgmistele küsimustele:

- Kuidas on korraldatud ja kuidas korraldada Eestisse saabunud ja potentsiaalselt saabuvate täisealiste sisserändajate eesti keele õpe eri sihtrühmadele?
- Missugused on teoreetilised ja metodoloogilised alused õppematerjalide hindamiseks?
- Millised eesti keele kui teise keele põhiõppematerjalid on üldhariduskoolis kasutusel, mis on nende materjalide tugevused, nõrkused, kasutusvõimalused ja täiendusvajadused, arvestades tänapäevaseid teise keele õppimise ja õpetamise põhimõtteid (teadusuurimustel põhinevad arusaamad teise keele omandamise kohta, keeleoskustasemete kirjeldused osaoskuste kaupa, õppemeetodid)?
- Kuidas hindavad õpilased ja õpetajad üldhariduskooli eesti keele kui teise keele eri tüüpi õppetegevuste tõhusust ja motiveerivust ning mida soovivad õppetegevustes muuta või täiendada?
- Kuidas märgata ja toetada koolis õppekeelest erineva emakeelega arenguliste erivajadustega õpilasi ja parandada seeläbi haridusasutuste valmisolekut eesti keele toetatud õppeks?

Andmed ja metoodika

Tööpaketi andmete kogumiseks kasutatakse järgmisi meetodeid: dokumendianalüüs, küsitlused, intervjuud ja paikvaatlused Soome, Läti ning Eesti haridusasutustes, õppematerjalide analüüs, õppematerjalide kasutamise tagasiside analüüs.

Uurimisküsimustele vastamiseks läbiviidavad tegevused

1. Antakse ülevaade Soome praktikatest sisserändajate ja rändetaustaga isikute lõimumisel lähtuvalt eri sihtrühmadest ja nende vajadustest. Ülevaate keskmes on soome keele õpiteed ja muud lõimumist toetavad tegevused.
2. Koostöös eri valdkondade ekspertidega (kutseharidus, täiskasvanuõpe, kolmas sektor, töandjad jt) esitatakse ettepanekud täiskasvanud uussisserändajate ja rändetaustaga isikute vajadusi ja tõhusamat lõimumist toetavate eesti keele õpiteede väljatöötamiseks.
3. Töötatakse välja kriteeriumid üldhariduskooli eesti keele kui teise keele põhiõppematerjalide kaardistamiseks lähtudes teadusuurimustel põhinevatest arusaamadest teise keele omandamise kohta, keeleoskustasemete kirjeldustest ja tänapäevastest õppemeetoditest.

4. Väljatöötatud kriteeriumite alusel kaardistatakse üldhariduskooli eesti keele kui teise keele põhiõppematerjalid, tuuakse välja nende tugevused ja nõrkused, kasutusvõimalused ja arendusvajadused.
5. Olemasolevad eesti keele võõrkeelena õppematerjalid (sh elektroonilised) ja meetodilised juhendmaterjalid keeleoskustasemete ja kooliastmete järgi, aga ka eesti keele teise keelena/võõrkeelena alased uuringud, sh teadusartiklid, ülikoolide lõputööd koondatakse koostöös Integratsiooni Sihtasutusega elektroonilisse infopanka – e-raamatukokku.
6. Projekti valimkoolides kogutakse tagasisidet, kuidas hindavad õpilased ja õpetajad üldhariduskooli eesti keele kui teise keele eri tüüpi õppetegevuste tõhusust ja motiveerivust ning mida soovivad õppetegevustes muuta või täiendada.
7. Õppematerjalide kaardistuse ja projekti valimkoolides läbi viidud tagasiside uuringu põhjal analüüsitakse, kas teoreetilise kontseptsiooni mudeli põhjal sobivamad ja tulemuslikumat õpet eeldavad materjalid ja õppetegevused saavad ka koolides õpilaste ja õpetajate poolt parema tagasiside.
8. Koostatakse juhendmaterjal eesti keele võõrkeelena õppematerjalide koostajatele ja kirjastustele.
9. Arendatakse välja juhendmaterjalid üldhariduskoolide õpetajatele ja tugispetsialistidele õppekeelest erineva emakeelega arenguliste erivajadustega õpilaste keelilise arengu toetamiseks.
10. Projekti valimkoolides kogutakse tagasisidet koostatud juhendmaterjali sobivuses kohta.
11. Kaardistatakse kõrgkoolide tugispetsialistide õppekavade sisuline vastavus valmistamiseks õpetajaid ette tööks keeliliselt ja kultuuriliselt heterogeensetes koolides ja klassides.

Väljundid

- Teemakokkuvõtte – ülevaade Soome lõimumispoliitikast, sh õpiteedest (VALMIS).
- Teemakokkuvõtte – ülevaade täiskasvanud uussisserändajate eesti keele õppe korraldusest Eestis (VALMIS).
- Valmib teemakokkuvõtte - ettepanekud täiskasvanud uussisserändajate ja rändetaustaga isikute vajadusi ja tõhusamat lõimumist toetavate eesti keele õpiteede väljatöötamiseks.
- Teemakokkuvõtte – ülevaade mitmekeelse ja –kultuurilise kooli rahvusvahelistest praktikatest Euroopas (koostöös teiste lõimumistöörühmadega, VALMIS).
- Teemakokkuvõtte – ülevaade eesti keele kui teise keele tundide ja eestikeelsete ainetundide õppemetoodikast üldhariduskoolides (VALMIS).
- Valmib teemakokkuvõtte - üldhariduskoolis kasutatavate eesti keele kui teise keele põhiõppematerjalide kaardistus (materjalide vastavus teise keele omandamise tänapäevastele põhimõtetele, keeleoskustasemete kirjeldustele, tänapäevaste õppemeetodite kasutamisele jmt).
- Välja on arendatud infopank, mis koondab sihtrühmale (õpetajad, lapsevanemad, haridustöötajad, üliõpilased, õppejõud) vajalikku teavet:
 - 1) olemasolevad eesti keele võõrkeelena õppematerjalid (sh elektroonilised) ja meetodilised juhendmaterjalid keeleoskustasemete ja kooliastmete järgi;
 - 2) eesti keele teise keelena/võõrkeelena alased uuringud, sh teadusartiklid, ülikoolide lõputööd;
- Valmib teemakokkuvõtte - juhendmaterjal eesti keele teise keelena õppematerjalide koostajatele ja kirjastustele. Juhendmaterjalis antakse soovitusi õppematerjalide

koostamiseks lähtuvalt üldhariduskooli õppematerjalide kaardistamise ja eri tüüpi õppetegevuste kasutamise uurimise tulemustest.

- Teemakokkuvõtte – Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli eripedagoogika õppekavade analüüs (VALMIS).
- Valmib teemakokkuvõtte - juhendmaterjal üldhariduskoolide õpetajatele ja tugispetsialistidele õppekeelest erineva emakeelega arenguliste erivajadustega õpilaste keelelise arengu toetamiseks.